

Benchmark mbo toont financiële situatie aoc's

‘We moeten nu scherp aan de wind zeilen’

De benchmark van het mbo geeft financiële cijfers. Hoe de gegevens te duiden? Komen scholen in geldproblemen of zijn ze juist erg voorzichtig? Potten ze misschien geld op dat bestemd is voor onderwijs?

TEKST
ton van den born
FOTOGRAFIE
thinkstock

De benchmark laat zien hoe we het doen als school en als sector.” Aldus Luc Verburgh, voorzitter van het College van Bestuur van Wellantcollege en tot voor kort in de stuurgroep benchmark. “Je kunt vergelijken. In hoeverre laat je als school een atypisch beeld zien?”

De benchmark zet sinds een jaar of vijf de jaarcijfers van het mbo bij elkaar: roc’s, aoc’s en vakscholen. Hoe het staat met solvabiliteit, rentabiliteit en liquiditeit. Ook cijfers over personeelskosten en de rijksbijdrage per leerling staan online. Behalve financiële prestaties laat de benchmark verder iets zien over studiesucces – het aantal gediplomeerden – en de kwaliteit volgens leerlingen.

Wat financiële cijfers betreft is in de benchmark echter lang niet alles te zien. Scholen leveren een gedetailleerdere rapportage in dan uiteindelijk wordt getoond. Maar afgaande op wat er op de website van de MBO Raad staat, valt een aantal zaken op. De lage liquiditeit bij De Groene Welle bijvoorbeeld, de lage personeelskosten per fte bij AOC Oost, de uiteenlopende groepsomvang van leerlingen per fte (veertien bij Helicon en acht of negen bij AOC Oost) of het ontbreken van Aeres Groep, Lentiz onderwijsgroep, en sinds dit jaar ook AOC Terra in de benchmark. Over deze zaken later meer.

Flitspaal

“Het is gedeeltelijk appels met peren vergelijken”, erkent Verburgh. Maar als je kijkt naar de indicatoren

kun je vaak wel betekenisvol vergelijken voor instellingen met een zelfde omvang of met een vergelijkbaar aantal vestigingen. “Dan is er altijd nog het verhaal achter de cijfers.” Kortom, de betekenis van de benchmark is in de eerste plaats die voor de scholen zelf. Ook andere CvB-voorzitters, zoals Frida Hengeveld van De Groene Welle, vinden de benchmark een nuttig instrument. “Met lerend en zelfreinigend vermogen.”

Het kan scholen een signaal geven: ga iets aan je huishoudboekje doen. Meer openheid over financiën, vanuit eisen van *good governance* en publieke verantwoording, kun je niet negeren. Zoals Richard Westerhof, AOC Raad zegt: “Als op iedere straathoek een flitspaal staat, pas je je snelheid wel aan.”

Wat betreft Wellantcollege zitten alle indicatoren volgens Verburgh op een ‘beheerst’ niveau. “Weliswaar zaten we met de liquiditeit wat lager, maar dat was nadrukkelijk onderdeel van het beleid.” Je kunt er als school voor kiezen om de reserves of een deel van de reserves op te maken, legt hij uit. Ook vanuit de maatschappij gezien is het immers een logische zaak dat je het geld dat je van de overheid krijgt niet oppot, maar inzet voor onderwijstaken. Voor de vakbonden en ook voor veel docenten is de grootste zorg of het geld wel in voldoende mate bij de leerlingen terecht komt. En of de kwaliteit van onderwijs voldoende op de voorgrond staat.

Grond en stenen

Aoc’s zijn over het algemeen kleiner dan roc’s; het is maar de vraag of dat consequenties heeft voor bestuurbaarheid en financieel management. Er zijn wel andere verschillen. Aoc’s hebben meestal procentueel meer voortgezet onderwijs en soms heel veel vmbo. En veel agrarische scholen hadden veel grond. Dat hebben ze inmiddels vaak verkocht of verpacht. De veronderstelling is verder dat aoc’s van nature, misschien wel vanwege de agrarische roots, goed op de portemonnee hebben gepast en voorzichtiger zijn. Dat is bijvoorbeeld de indruk van Frida Hengeveld die uit de roc-wereld komt. “Ze hebben waarschijnlijk meer gespaard. En veel geld zit inderdaad in grond en stenen.”

Kijk je naar aoc’s onderling, dan heeft mogelijk de omvang van de beroepsbegeleidende leerweg gevolgen. Helicon Opleidingen heeft bijvoorbeeld heel veel bbl-leerlingen. Waar een mbo’er in de bol-opleiding een rijksbijdrage krijgt van 1, is die voor een bbl’er in het groene onderwijs een factor 0,5 (de helft) en op een roc 0,35. Die verdeelsleutel is in 1998 overeengekomen.

Waarom dit zo is, wordt niet duidelijk. Het kan zijn dat de constructie met consultant-leraren – die bij aoc’s tot vier jaar geleden deels in dienst waren van de scholen en nu als bedrijfsadviseur bij Aequor – achter dit verschil zit, bevestigt het ministerie van EL&I. Het kan ook te

Opvallend in het groene mbo: de uiteenlopende groepsomvang van leerlingen per fte en het ontbreken van cijfers van enkele aoc’s.

Jaarrekening

Organisaties zijn verplicht de balans op te maken. Met onder meer een jaarrekening met winst en verlies. Solvabiliteit en liquiditeit zijn belangrijke gegevens: in hoeverre kan de organisatie de schulden voldoen? Een onderneming is solvabel als zij bij liquidatie haar schulden kan voldoen. Hoe solvabeler een onderneming, hoe beter ze in staat is nieuwe leningen aan te trekken. Liquiditeit is de mate waarin een onderneming op korte termijn aan direct opeisbare betalingsverplichtingen kan voldoen.

maken hebben met een inschatting van de kosten van een bbl'er in het groen onderwijs. "Een historisch gegeven", aldus een woordvoerder van het ministerie, dat gehandhaafd blijft.

Het ministerie denkt dat 'er geen signalen zijn dat er meer financiële zorgen zijn bij de aoc's dan bij de overige instellingen'. Dat wil niet zeggen dat scholen zich geen zorgen maken. Financiële deskundigen bij AOC Raad en MBO Raad verdiepen zich in de plannen van het kabinet, de scenario's en de financiële gevolgen hiervan voor de scholen. Het kabinet wil immers de opleiding verkorten en verschuift geld.

Achterstand

De vraag of scholen geld dat voor onderwijs bestemd is oppotten, is niet met een simpel ja of nee te beantwoorden. Dat is niet zonder meer te concluderen uit de hoge solvabiliteit bij aoc's. En als indicatoren zoals rentabiliteit en liquiditeit een jaar laag waren, betekent dat niet direct dat er slecht financieel management is geweest. Bovendien zijn er verschillende visies op finan-

cieel management mogelijk. Waar de overheid zegt: het kan niet zo zijn dat wij geld geven en dat scholen dat wegzetten, vinden scholen vaak enige reserve noodzakelijk als er (opnieuw) bezuinigingen dreigen.

Hoe bedrijfsmatig moet je de zaak benaderen, hoe voorzichtig moet je zijn en hoeveel risico wil je lopen? Want hoe betrouwbaar acht je de overheid? De aoc-

wereld vindt het bijvoorbeeld niet terecht dat de overheid het mbo geen prijscompensatie heeft gegeven voor gestegen bouwkosten; en ze verwacht verdere stijging van pensioenpremies. Volgens Henk Verweij, die als voorzitter van de Aeres Groep overzicht heeft over de hele beroepskolom, is de huisvestingsvergoeding voor het vmbo en het mbo ongunstiger dan in het hbo. Een punt is verder dat de rijksbijdrage voor leerlingen altijd met achterstand binnenkomt. Scholen moeten altijd anticiperen. Niet alleen op een dalende instroom, die in de toekomst minder geld geeft, maar ook op groei, waarbij het wachten is op het extra geld.

Aan de andere kant: de leerlingen blijven gerust wel komen en voor leerlingen wordt hoe dan ook geld beschikbaar gesteld. En de bedrijfs-

voering van scholen, non-profitinstellingen, is toch vooral gericht op het waarborgen van continuïteit.

Maar, zegt Verweij: "Je moet nu wel redelijk aan de wind zeilen." Hij verwijst naar factoren zoals het regeeringsbeleid, doorwerking ervan in financiële zin en een dalende leerlinginstroom. Bovendien daalt de rentabiliteit bij aoc's al vijf jaar voortdurend. "Dat betekent,"

Bij Citaverde College zijn de personeelskosten weliswaar niet zo laag als bij AOC Oost, maar wel onder het gemiddelde.

Zeven conclusies uit de benchmark

1. De salarissen van onderwijzend personeel zijn in 2009 (opnieuw) omhoog gegaan, het aandeel overhead omlaag. Conclusie kan zijn dat de instellingen verder gaan met inperken van overhead en management. De personeelskosten van het onderwijzend personeel vormen bij AOC Friesland en AOC Oost bijna 80% van de totale personeelskosten. Dat betekent relatief weinig overhead (gemiddeld is dit 69%). Wellantcollege en Edudelta zitten ongeveer op 65%.

2. Het valt op dat de personeelskosten per fte in loondienst bij AOC Oost relatief laag zijn, ongeveer 12.000 euro per fte per jaar lager dan bij de

meeste andere mbo-instellingen. Ook Citaverde, De Groene Welle en Clusius zitten jaarlijks een paar duizend onder het gemiddelde. In het algemeen is het aandeel personeelskosten bij aoc's lager dan bij roc's. Maar het aandeel van de kosten voor onderwijzend personeel is hoger.

3. In 2008, een jaar waarin de rijksbijdrage daalde terwijl loonkosten stegen, belandde het mbo als geheel voor het eerst in tien jaar in de rode cijfers. In 2007 hielden de mbo-instellingen nog ruim 20 miljoen over, maar in 2008 was er een verlies van 26,5 miljoen euro. Dat verlies kwam voor rekening van minder dan de helft van de scholen.

4. Dit verlies was een reden voor incidentele bijdragen in 2009. De rentabiliteit (resultaat als percentage van de baten) was mede hierdoor positief en de mbo-sector werd iets rijker: het eigen vermogen steeg met 36 miljoen euro. Dat volgt uit de positieve rentabiliteit, maar bijna eenderde van de instellingen waaronder drie aoc's heeft een negatieve rentabiliteit. Sinds 2006 is de rentabiliteit bij de aoc's onafgebroken gedaald.

5. De financiële zorgen zijn niet voorbij, want de verwachting is dat de trend van dalende rentabiliteit de komende jaren doorzet. Het mbo wordt armer. Hoe sterk deze daling zal zijn, is

mede afhankelijk van de financiële consequenties van de bezuinigingsvoornemens uit het regeerakkoord en het Actieplan mbo van minister Van Bijsterveldt.

6. Wat solvabiliteit betreft is opvallend dat alle aoc's bovengemiddeld scoren. Ze kunnen een stootje hebben. Grond en stenen.

7. Verschillen in de rijksbijdrage per leerling kunnen met het percentage bbl'ers of met zorgleerlingen te maken hebben. Aan de ene kant staat Helicon (weinig, of althans met 6.800 euro lager dan het gemiddelde van 7.919 euro, maar veel bbl'ers) en aan de andere kant AOC Friesland (9.400 euro).

aldus Rein van de Wal, algemeen directeur van het Prinsentuin College, "dat er nog meer gekeken moet worden naar de kostenkant en er soms ook niet-populaire keuzes gemaakt moeten worden."

Speculatie

Frida Hengeveld erkent dat de liquiditeit bij AOC De Groene Welle een paar jaar erg laag was. "In 2010 was dat anders. We kunnen stellen dat de financiële problemen voorbij zijn."

Er is wel een verklaring, zegt ze. "Een tijdlang kregen we incidentele middelen waarmee ook structurele zaken zijn bekostigd. Toen die middelen wegvielen, bleven bijvoorbeeld wel de personeelskosten." Bovendien was er een gebrek aan 'stuurinformatie'. De school maakte beleid op basis van kwartaalrapportages in plaats van maandoverzichten.

Opvallend is verder de lage score van AOC Oost in personeelskosten per fte. Navraag bij AOC Oost levert op dat er interpretatieverschillen zouden zijn bij aanleveren

van de gegevens. Zie de eerste conclusie van de zeven uit de benchmark (kader). De portefeuillehouder financiële zaken laat weten 'om deze reden geen behoefte te voelen een toelichting te geven'. De vraag blijft waarom het verschil met het gemiddelde zo groot is. Wie zijn precies bij het onderwijzend personeel gerekend, worden docenten onderbetaald, zitten ze alle in de laagste onderwijssalarisschaal, liggen salariskosten in Almelo misschien altijd wat lager dan in Amsterdam of is AOC Oost zo zuinig?

Bij Citaverde College zijn de personeelskosten weliswaar niet zo laag als bij AOC Oost, maar wel onder het gemiddelde. Het aoc heeft volgens hoofd financiële zaken Victor Dreessen een docentenbestand met relatief weinig mensen in salarisschaal LC en geen LD'ers meer.

Tot slot de reden dat een scholenorganisatie zoals de Aeres Groep in de benchmark ontbreekt. Dat is niet omdat ze openbaarheid en vergelijking niet zien zitten. "Integendeel," zegt Henk Verweij, "het is een goed instrument en in principe doen we mee." De situatie bij de Aeres Groep maakt vergelijking met andere scholen wel lastig, zegt Verweij. "Er is de afgelopen tijd in de organisatie ook nogal wat beweging geweest."

Met dank aan Richard Schout, Aequor, en Richard Westerhof, AOC Raad, voor hun uitleg van economische begrippen en processen.

[Links met meer info over de benchmark mbo en Vensters voor Verantwoording op www.groenonderwijs.nl > editie 7](http://www.groenonderwijs.nl)

Benchmark?

De term benchmark komt uit de landmeetkunde. Een benchmark is een positie die kan worden gebruikt als referentiepunt. De benchmark maakt prestatievergelijking mogelijk. Waar staat een school tussen de andere? De benchmark is ook een beleidsinstrument. Welke normen moeten worden gesteld, op welk gebied kan de school activiteiten ontplooiën of de koers veranderen?